

УДК 37.048.4(477+430):331.5

ОСОБЛИВОСТІ ПРОФОРІЄНТАЦІЙНОЇ РОБОТИ В НІМЕЧЧИНІ ТА УКРАЇНІ В УМОВАХ РИНКУ ПРАЦІ

Марія Кузів

*Тернопільський національний економічний університет
вул. Львівська, 11, 46020 Тернопіль, Україна*

Розглянуто нові вимоги до фахівця в умовах сучасного ринку праці. Головними з них є мобільність, ініціативність, знання іноземних мов та комп'ютерних технологій, а також навчання впродовж життя. Зосереджено увагу на особливостях професійної орієнтації в Україні та Німеччині.

Ключові слова: професійна орієнтація, профорієнтаційна робота, професійне самовизначення, вибір професії, практика, підвищення кваліфікації.

Ринкова трансформація економіки України передбачає масштабні перетворення як у сфері економічних відносин, так і у сфері структурної модернізації виробництва. Сучасне виробництво внаслідок застосування новітніх технологій, гнучких та динамічних форм організації праці урізноманітнює характер праці, ставить нові вимоги до працівника, зокрема, підвищення його функціональної мобільності, адаптаційних можливостей, ініціативності та самостійності в роботі. Функціонування ринку праці ґрунтується на динамічному врівноваженні попиту і пропозиції робочої сили, підтриманні її якісних характеристик на рівні вимог виробництва. З огляду на це наявність у людини високих професійних якостей, різнобічних трудових навичок і вмінь збільшує її можливості на ринку праці як власника робочої сили, робить конкурентоспроможною і адаптованою до динамічних вимог середовища.

У сучасному світі найрізноманітніших професій, коли вимоги до працівників швидко змінюються і багатьом з них багато разів доводиться вирішувати проблему переходу до нової сфери діяльності, профорієнтація є необхідною зв'язувальною ланкою між людиною, системою професійної підготовки і господарством.

Зазначимо, що проблемі підготовки учнівської молоді до свідомого професійного самовизначення присвятили свої праці чимало вітчизняних та зарубіжних науковців. Проте це питання є завжди актуальним, адже постійно змінюються вимоги до професій, потреба країни в тих чи інших професіях, а також і самі професії.

Метою статті є ознайомлення з особливостями профорієнтаційної роботи в Німеччині та Україні в умовах ринку праці.

Загальні вимоги ринку праці до фахівців в Україні та Німеччині сьогодні є однаковими, оскільки Україна інтегрується у Європейський простір:

- мобільність;
- уміння пристосовуватися до нових умов праці та вимог ринку праці;
- знання іноземних мов;
- знання комп'ютерних технологій;
- готовність учитися впродовж життя, тобто постійно підвищувати свою кваліфікацію.

У загальному, якщо розглядати ситуацію на ринку праці Німеччини та України, то явище безробіття наявне в обох країнах. Особливістю є те, що в Німеччині ця проблема пов'язана із браком робочих місць, а фахівців із робітничих професій там достатньо, а у нас їх катастрофічно не вистачає. Не можна не зазначити те, що чимало робітників з України виїхало за кордон у пошуках краще оплачуваної роботи. Натомість вітчизняний ринок праці перенасичений випускниками вищих навчальних закладів, чого немає у ФРН.

Зважаючи на це, професійна орієнтація повинна зважати на вимоги ринку праці. Сьогодні профорієнтаційна робота в середніх загальноосвітніх школах України здійснюється згідно з "Положенням про професійну орієнтацію молоді, яка навчається," затвердженим 1995 року. У ньому, зокрема, зазначено, що професійна орієнтація здійснюється всіма закладами освіти на всіх ступенях навчання. Згідно з положенням, у загальноосвітній школі професійну орієнтацію повинні здійснювати практичні психологи, вчителі-предметники, класні керівники, викладачі, майстри виробничого навчання, вихователі, керівники гуртків, бібліотекарі, методисти, медичні працівники тощо.

Проте потрібно зауважити, що у загальноосвітніх закладах України практичних психологів, на жаль, не вистачає. Центри зайнятості, які повинні виконувати профорієнтаційну роботу, зосереджені головню на роботі з безробітним населенням, у них немає зв'язку із загальноосвітніми навчальними закладами. А саме участь профконсультантів у навчальному процесі, тісна співпраця із центрами зайнятості дала б можливість регулярно ознайомлювати учнів із ситуацією на ринку праці України та регіону. Саме така співпраця між біржами праці й школами в Німеччині була врегульована ще у 1971 році Постановою Конференції Міністрів Культури. Згідно з цією Постановою було узгоджено між Міністрами культури земель і Федеральним відомством праці, що школа надаватиме учням основні знання про світ економіки і праці. Це завдання здійснювалося на заняттях з вибору професії.

Біржі праці зобов'язувалися до співпраці із школами (відвідувати заняття з вибору професії та брати участь у їх проведенні).

Отже, профконсультанти профінформаційних центрів при біржах праці у ФРН беруть активну участь у навчальному процесі: проводять заняття та індивідуальні консультації. Учні, відповідно, також відвідують профінформаційні центри класом, окремо або з батьками. Там вони можуть подивитися фільми, одержати різні брошури, отримати інформацію про розташування місця навчання та пройти тестування. Окрім того, учні шкіл відвідують підприємства, щоб створити собі краще уявлення про світ праці. Саме з цією метою проходять учні виробничу практику. Ця практика впроваджувалася на підставі Наказу Міністрів Культури ще 1977 року. Відповідно до цього практику вводили у 8-му класі основної школи, а також у 9-му класі реальних шкіл. Практику проводили в межах предмета економіка/політика. Дозволялося також проводити практику у першому півріччі випускного класу. Сьогодні практику проводять в різних типах шкіл. Вона має свої особливості, наприклад, те, що учні один раз в тиждень відвідують підприємство. Сьогодні є чимало програм співпраці між школами та підприємствами із залученням інколи до співробітництва ВНЗ та бірж праці.

Цілком інша ситуація з профорганізаційної роботи в Україні. Тут, на жаль, усі структури, які повинні бути зацікавленими у профорієнтаційній роботі, діють окремо, розгалужено, тобто існують самі по собі, тому їхня робота не дає бажаного результату. Немає тут, на жаль, співпраці шкіл ні з біржами праці, ні з базовими підприємствами.

Заслужують на увагу навчальні плани для предмета економіка/політика в Німеччині, куди входять заняття з вибору професії. У плані зазначено, що метою профорієнтувального заняття не є вибір певної професії. Школа повинна надати можливість учням обговорити це важке особисте рішення разом із своїми ровесниками. Водночас школа повинна спробувати організувати учням якомога більше зустрічей з людьми із світу праці та професії. Сюди належить також практика на підприємстві, заняття в майстернях, співпраця з профконсультаціями, батьками, підприємствами, професійними школами, палатами, профспілками, соціальними закладами.

Зокрема, у навчальному плані основної та реальної шкіл федеральної землі Шлезвіг-Гольштейн запропоновано, наприклад, одну із тем "Як я планую свій професійний та життєвий шлях?" Додано підтеми: "Праця і професія в у зв'язку із змінами економіки і техніки," "Зміни професій в процесі автоматизації," "Чи однаковими є рішення хлопців і дівчат?" "Жінки у чоловічих професіях," "Професійна освіта за дуальною системою," "Критерії вибору професії," "Особиста кваліфікація і нахили," "Вимоги до професій," "Регіональна структура економіки" та ін.

Необхідно зазначити також, що інші предмети у двох випускних класах мають профорієнтаційний характер. Зокрема, для вищезазначеної теми “Як я планую свій професійний та життєвий шлях?” запропоновано відповідно теми для інших предметів.

Беручи до уваги нові вимоги ринку праці, стало недостатнім ознайомлення учнів зі світом професій, як, наприклад, з ремісничими – учнів основних шкіл, економічно-господарського напрямку – основних, академічного – гімназій. На шляху до організованої допомоги у виборі професії був розроблений і впроваджений 2001 року у ФРН своєрідний “паспорт з вибору професії”, що варто зробити і в Україні. Він є:

- інструментом впорядкування власних документів;
- підвищує мотивацію до знаходження інформації про професії;
- дає учням можливість краще пізнати себе.

Наявні також певні вимоги до керівників школи, до вчителів та учнів.

Від керівників школи вимагається:

- наявність певної профорієнтаційної концепції (визначеної у шкільній програмі);
- наявність відповідальних осіб (координаторів);
- співпраця з підприємствами та іншими закладами (у профорієнтаційній роботі);
- систематична робота з батьками (з питання “профорієнтації”);
- відповідна матеріальна база.

Вимоги до проведення занять:

- можливість внесення деяких змін у планування уроків;
- проектні заняття/ проектні тижні до теми “Профорієнтація”;
- застосування між предметних зв’язків;
- активне навчання;
- виявлення інтересу до питання вибору професії;
- незалежність від освітнього рівня, статі та сімейного походження.

Дотримання цих вимог забезпечує успіх у роботі над “паспортом ...”.

У процесі роботи від учителів вимагається також:

- зацікавленість темою “Профорієнтація”;
- обізнаність з профорієнтаційними методами;
- володіння матеріалом з профорієнтації;
- складання профорієнтаційних пропозицій у письмовій формі;
- використання відповідно до інтересів і здібностей учнів форм роботи та матеріалу;
- активна робота з учнями та батьками.

Вимоги до учнів:

- усвідомлення “паспорта з вибору професії” як чогось особистого, висока мотивація до питань з профорієнтації;
- сумлінна робота над “паспортом ...”;
- підготовка необхідних особистих даних;
- обізнаність з профорієнтаційними пропозиціями;
- набуття досвіду в позаурочний та вільний час.

Зазначимо, що вчителі, які сумлінно виконують вищезазначені пункти, підвищують мотивацію учнів, але поведінка учнів інколи зумовлюється іншими чинниками, на які вчителі не мають впливу.

Що стосується професійної орієнтації в Україні, то потрібно подумати про можливість організації практики учнів за обраною професією, проведення трудового навчання школярів на матеріальній базі профтехучилищ та організацію екскурсій на підприємства. Участь школярів у різних видах діяльності відкриє перед ними нове бачення майбутньої професії, яке не можна висвітлити за допомогою професійної інформації. У практичній діяльності школярі зможуть перевірити свої сили, вміння, здібності, побачити свою придатність до тієї чи іншої професії, адже вплив на вибір професії залежить не тільки від педагога, але й від процесу праці.

Розпочинати співпрацю школи і підприємств варто із законодавчої бази. Потрібно прийняти нормативний документ, який би запроваджував обов’язкове проходження практики учнями шкіл у старших класах загальноосвітньої школи, як це було зроблено у ФРН у 1977 році. Це дасть змогу молодому поколінню залучитися до виконання трудових обов’язків.

Регулярні зустрічі учнів із представниками різних професій, які можна організувати в школі, також дадуть можливість ознайомитися із різноманітними сторонами світу праці і професії.

Необхідно узгодити роботу шкіл і Державних центрів зайнятості. Адже їхня співпраця допоможе учням краще орієнтуватися в потребах ринку праці країни. Вони зможуть одержувати у школі інформацію про нові вимоги до професій та братимуть активну участь у різних профорієнтаційних заходах центрів зайнятості. Це дасть змогу активізувати роботу не тільки шкіл, а й центрів зайнятості, а користь передусім матимуть учні, а також їхні батьки. До речі, останні, на жаль, майже не задіяні у роботі школи з питань професійної орієнтації. Для співпраці загальноосвітніх закладів та центрів зайнятості також необхідне, за прикладом Німеччини, законодавче регулювання. Це дало б змогу працівникам центрів зайнятості не зосереджувати свою роботу на допомозі безробітному населенню, а працювати з учнівською молоддю, щоб мати змогу запобігти явищу безробіття, а не ліквідувати його.

Отже, нове правове регулювання сьогодні можна розглядати як необхідність для успішного функціонування і розвитку системи професійної

орієнтації в Україні. Воно повинно стати гарантом її удосконалення. Це стане незамінною допомогою молоді, яка закінчує школу і вступає у самостійне життя. Адже для реалізації покликання (схильності та інтересу до певної професійної діяльності, яка виявляється у кожної дитини після здобуття загальноосвітніх основ знань) потрібна комплексна профорієнтаційна робота, в якій були б зацікавлені і школи, і підприємства, і біржі праці, і вищі чи професійно-технічні навчальні заклади.

-
1. Положення про організацію професійної орієнтації населення. К., 1995.
 2. Bundesministerium für Bildung und Forschung (BMBF) Berufsbildungsbericht. Bonn, 2002.
 3. Gemeinsame Empfehlung. Gemeinsame Empfehlung der Kultusministerkonferenz, der Bundesanstalt für Arbeit und der Hochschulrektorenkonferenz über die Zusammenarbeit von Schule, Berufsberatung und Studienberatung im Sekundarbereich II. // In: Bundesanstalt für Arbeit (Hrsg.): Handbuch zur Berufswahlvorbereitung. Nürnberg, 1992.
 4. Rahmenvereinbarung. Rahmenvereinbarung über die Zusammenarbeit von Schule und Berufsberatung. Beschluss der Kultusministerkonferenz vom 5. Februar 1971. // In: Bundesanstalt für Arbeit (Hrsg.): Handbuch zur Berufswahlvorbereitung. Nürnberg, 1992.

THE ASPECTS OF JOB-ORIENTING WORK IN GERMANY AND UKRAINE IN THE CONDITIONS OF LABOUR MARKET

Maria Kuziv

*National Economic University of Ternopil
Lvivs'ka Str.,11, UA-46020 Ternopil, Ukraine*

This article is about new demands to specialists under the circumstances of modern labour market. The main are: mobility, initiative, knowledge of foreign languages and computer technologies, and learning through the whole life, as well educational establishments should prepare such specialists. The article focuses on the aspects of job-orienting work in Ukraine and Germany.

Key words: job-orienting, job-orienting work, professional self-determination, job choice, practice, qualification promotion.

ОСОБЕННОСТИ ПРОФИОРИЕНТАЦИОННОЙ РАБОТЫ В ГЕРМАНИИ И УКРАИНЕ В УСЛОВИЯХ РЫНКА ТРУДА

Мария Кузив

*Тернопольский национальный экономический университет
ул. Львовская, 11, 46020 Тернополь, Украина*

Рассмотрены новые требования к специалистам в условиях нового рынка труда. Главные из них – мобильность, инициативность, знание иностранных языков и компьютерных технологий, а также обучение на протяжении всей жизни. Именно таких специалистов должны выпускать учебные заведения. Акцентируется внимание на особенностях профессиональной ориентации в Украине и Германии.

Ключевые слова: профессиональная ориентация, профориентационная работа, профессиональное самоопределение, выбор профессии, практика, повышение квалификации.

Стаття надійшла до редколегії 19.06.2008

Прийнята до друку 09.10.2008